

Artikel 29
Wetboek van Strafvordering
De grenzen van het pressieverbod

M.A.G. de Kluis

Artikel 29
Wetboek van Strafvordering
De grenzen van het pressieverbod

M.A.G. de Kluis

Voor mijn ouders

Leen de Kluis - Couwenberg

1935 – 2012

&

Jan de Kluis

1932 - 2013

Eerste druk - december 2013 (beperkte oplage van 20 exemplaren)

Tweede druk - juni 2014

- * Tekstuele aanpassingen
- * Conclusie AG Harteveld en arrest Hoge Raad inzake baby Brendon toegevoegd
- * Paragraaf Sympathiserende pressie 9.7.4. toegevoegd aan het hoofdstuk over de Zaanse Verhoormethode
- * Hoofdstuk 10 herschreven

M.A.G. de Kluis
Artikel 29 Wetboek van Strafvordering
De grenzen van het pressieverbod

Omslagafbeelding: Conny van Oevelen

© 2013, M.A.G. de Kluis

marco.de.kluis@ziggo.nl

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978-94-6254-628-8
NUR 824

“Een politie-ambtenaar, die van verdachten of getuigen verklaringen verkrijgt op een wijze, welke de rechter, had hij ze gekend, zou wraken, is niet alleen een gevaar voor de rechtspleging, maar ook voor het aanzien van zijn eigen corps. Dit is het geval, zelfs al mocht hij te goeder trouw zijn en meenen, dat de door hem verkregen verklaringen juist zijn. Ook dan misleidt hij voorts den rechter, aangezien hij de wijze, waarop hij zijn “successen” behaalt, niet noemt – en niet kan noemen.”

Circulaire van de minister van justitie dd. 20 december 1929, nr. 932.

“You see, I am in agreement that prudence is better than strength. There are no tricks to this business here, just facts.”

Raymond F. Toliver, “The Interrogator - the story of Hans-Joachim Scharff - master interrogator of the Luftwaffe”, m.b.t. Scharffs verhoormethode

“Het is opmerkelijk, dat met name in belangrijke zaken er altijd weer chefs zijn, die zich geroepen voelen zelf met de verdachte in de clinch te gaan. In de regel is er dan ook geen sprake van enig plan. Het gaat er alleen om, zo snel mogelijk, uiteraard op chefsniveau, een bekentenis los te krijgen. Wanneer het niet lukt het fel begeerde “ja” te krijgen mogen de eigenlijke verhoorders proberen de scherven te lijmen.”

J.A. Blaauw, oud politieman – begon als agent en ging als hoofdcommissaris met pensioen, in “Leerboek voor de politie, Criminele Tactiek: Het Verhoor”

*I have squandered my resistance
For a pocket full of mumbles such are promises
All lies and jests
Still a man hears what he wants to hear
And disregards the rest*
Simon and Garfunkel – The Boxer (1968)

“Als deze mensen (criminelen) merken dat hun ‘tegenstander’ hen aanvalt via het enige dat in hun ogen waarde heeft, dan vrees ik dat ze hun laatste restje menselijkheid verliezen. Niet alleen de individuele bekende verdachte, maar ook de ‘maten in het kwaad’ gaan er dan vanuit dat de politie een meedogenloze tegenstander is. Dan is misdaadbestrijding oorlog in plaats van rechtshandhaving.”

Ybo Buruma, toenmalig hoogleraar strafrecht en strafprocesrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen, artikel “De Zaanse methode: een tikkeltje te pittig” in dagblad De Gelderlander, 7 september 1996.

“De meeste mensen luisteren niet met de bedoeling om iemand te begrijpen; ze luisteren om antwoord te kunnen geven. Ze zijn zelf aan het woord of bereiden zich daarop voor.”
Stephen R. Covey in “De zeven eigenschappen van effectief leiderschap”

Inhoudsopgave

	Pag.
Voorwoord	
Lijst van gebruikte afkortingen	
Inleiding	1
Deel A - Theorie	
Hoofdstuk 1 Artikel 29 Wetboek van Strafvordering	9
1.1. Inleiding	9
1.2. Het ontstaan van het pressieverbod	10
1.3. Het pressieverbod in artikel 29 Sv	13
1.4. De juridische waarde van de verklaring van de verdachte	17
1.4.1. <i>Inleiding</i>	17
1.4.2. <i>De plaats van de verklaring van de verdachte binnen ons rechtssysteem</i>	18
1.4.3. <i>Het proces-verbaal van verhoor</i>	21
1.4.4. <i>Jurisprudentie m.b.t. het proces-verbaal van verhoor</i>	25
1.4.5. <i>Wat is een verhoor?</i>	28
1.5. Het doel van artikel 29 Sv	30
1.6. Hoe bezien rechters de betrouwbaarheid van verklaringen?	32
1.6.1. <i>Bekentenissen</i>	32
1.6.2. <i>Valse bekentenissen</i>	34
1.6.3. <i>Typen valse bekentenissen</i>	39
1.6.4. <i>Consistentie</i>	40
1.6.5. <i>Kwetsbare verdachten</i>	43
1.6.6. <i>Kwetsbaarheid in het politieverhoor</i>	45
1.6.7. <i>Jurisprudentie met betrekking tot kwetsbaarheid in het verhoor</i>	48
1.7. Het oordeel van de rechter	51
Hoofdstuk 2 Nemo Tenetur	57
2.1. Nemo Tenetur	57
2.2. Nemo Tenetur en internationale verdragen	59
2.2.1. <i>Consultatie</i>	62
2.2.2. <i>Bijstand tijdens het politieverhoor</i>	66
2.3. Nemo Tenetur en zwijgrecht	70
2.3.1. <i>Jurisprudentie met betrekking tot het zwijgrecht</i>	72

Hoofdstuk 3	Het verhoor	81
3.1.	Het verhoor	81
	3.1.1. <i>Het doel van het verhoor</i>	84
3.2.	Het verhoor in de politiepraktijk	84
	3.2.1. <i>Inleiding</i>	84
	3.2.2. <i>De Standaard Verhoorstrategie</i>	85
	3.2.3. <i>Onderscheid in verhoor</i>	89
3.3.	Meningen van deskundigen over verhoormethoden	91
3.4.	Daderkennis	93
	3.4.1. <i>Inleiding</i>	93
	3.4.2. <i>Soorten daderkennis</i>	93
	3.4.3. <i>Wanneer wordt informatie daderkennis?</i>	94
	3.4.4. <i>Sturend verhoor</i>	98
	3.4.5. <i>Geleide berinnering</i>	100
3.5.	Druk tijdens verhoor	101
	3.5.1. <i>Inleiding</i>	101
	3.5.2. <i>Het gebruik van druk</i>	102
	3.5.3. <i>Drukopbouw</i>	104
	3.5.4. <i>Ongeoorloofde pressie</i>	108
3.6.	Zwijgen	110
	3.6.1. <i>Inleiding</i>	110
	3.6.2. <i>Zwijgrecht en bewijs</i>	110
	3.6.3. <i>Zwijgrecht ten opzichte van het pressieverbod</i>	114
3.7.	Liegen	116
Hoofdstuk 4	Sanctionering	121
4.1.	Artikel 359a wetboek van Strafvordering	121
	4.1.1. <i>Inleiding</i>	121
	4.1.2. <i>Sancties op vormverzuimen</i>	122
4.2.	Sancties tegen verhoorders	126
Deel B - Praktijk		
Hoofdstuk 5	Duur of tijdstip van het verhoor	131
5.1.	Inleiding	131
5.2.	Onderzoek Bacchus	132
5.3.	Onderzoek Elbrus	133
5.4.	Een overval in de woning van een 77-jarige	135
5.5.	Onderzoek Safari	136
5.6.	Een Antilliaanse zaak	138
5.7.	Alarm!	139
5.8.	Wachten	140
5.9.	Een niet alledaags verhoor	142

Hoofdstuk 6	Misleiding, manipulatie en suggestief verhoor	143
6.1.	Het shaken baby syndroom	143
6.2.	Schoon schip	145
6.3.	Verminderd bewustzijn	146
	6.3.1. <i>Rechtbank Breda</i>	146
	6.3.2. <i>Hof 's-Hertogenbosch</i>	147
6.4.	Familie	149
6.5.	Verkrachting	150
6.6.	Brand	152
	6.6.1. <i>Hof 's-Hertogenbosch</i>	152
	6.6.2. <i>Hoge Raad</i>	153
6.7.	Sturing I	156
6.8.	Sturing II	157
6.9.	Sturing III	158
6.10.	De Purmerendse Kindermoord	159
	6.10.1. <i>Rechtbank Haarlem</i>	168
	6.10.2. <i>Hof Amsterdam</i>	170
6.11.	De dood van baby Brendon	173
	6.11.1. <i>Rechtbank Maastricht</i>	174
	6.11.2. <i>Hof 's-Hertogenbosch</i>	178
6.12.	Gijzeling	182
6.13.	Manipulatie	184
6.14.	Derden bij het verhoor	185
6.15.	Foto's	186
6.16.	De moord op een opticien in Schaesberg	187
6.17.	De Gooise branden	192
6.18.	De vertrouwensband tussen de verdachte en zijn raadsman	195
	6.18.1. <i>Een boutadvocaat</i>	195
	6.18.2. <i>Bij de ombudsman</i>	197
	6.18.3. <i>De officier grijpt in</i>	198
	6.18.4. <i>Een Salduz-dilemma</i>	199
Hoofdstuk 7	Beloften	201
7.1.	Vrijheid I	201
7.2.	Vrijheid II	202
7.3.	Vrijheid III	202
7.4.	Vrijheid IV	204
7.5.	Ontucht	205
7.6.	Onderzoek Koolvis	208

Hoofdstuk 8 Geweld en Bedreiging	211
8.1. Vingers afhakken?	211
8.1.1. <i>Hof Arnhem</i>	211
8.1.2. <i>Hoge Raad</i>	214
8.2. Nog een Antilliaanse zaak	215
8.3. Het tikkende bom scenario – De zaak Magnus Gäfgen	216
Hoofdstuk 9 De Zaanse Verhoormethode	221
9.1. Inleiding	221
9.2. De Zaanse Verhoormethode	223
9.3. De Zaanse Verhoormethode vanuit rechtspsychologisch oogpunt	224
9.3.1. <i>De Reidtechniek</i>	224
9.3.2. <i>Neuro Linguïstisch Programmeren</i>	230
9.4. De zaak Harry Roo	232
9.4.1. <i>De rechtsgang in deze zaak</i>	234
9.5. De zaak Felicita	235
9.6. De zaak Tufan Erez	240
9.6.1. <i>De rechtsgang in deze zaak</i>	241
9.7. Aan de Zaanse verhoormethode gerelateerde zaken	246
9.7.1. <i>Wegmaken lijke</i>	246
9.7.2. <i>Nomads</i>	248
9.7.3. <i>Ontucht</i>	249
9.7.4. <i>Sympathiserende pressie</i>	251
Hoofdstuk 10 Samenvatting en conclusies	257
10.1. Resumé	257
10.2. Conclusies	269
10.2.1. <i>Algemeen</i>	269
10.2.2. <i>Meer specifiek</i>	270
10.2.3. <i>Duur of tijdstip van het verhoor</i>	272
10.2.4. <i>Misleiding, manipulatie en suggestief verhoor</i>	272
10.2.5. <i>Beloften</i>	273
10.2.6. <i>Geweld en bedreiging</i>	273
10.3. Artikel 29 Wetboek van Strafvordering	273

Bronnen	279
11.1. Literatuur	279
11.1.1. <i>Boekwerken</i>	279
11.1.2. <i>Artikelen</i>	280
11.2. Jurisprudentie Rechtbanken	283
11.3. Jurisprudentie Gerechtshoven	285
11.4. Jurisprudentie Hoge Raad	286
11.5. Jurisprudentie EVRM	287
11.6. Overige bronnen	289
Aanhangsel I Behandelde wetsartikelen	293
Aanhangsel II Succesvolle verhoortechnieken	306
Verklarende woordenlijst	307
Register	313

Voorwoord

‘Een voorwoord bedoelt een verantwoording te zijn voor het feit, dat een boek geschreven is en voor de wijze, waarop dat is geschied.’ Met deze woorden leidde mevrouw mr. D. Hazewinkel-Suringa haar voorwoord in van de eerste druk van haar leerboek 'Inleiding tot de studie van het Nederlandse strafrecht' in 1953. Normaal gesproken is het voorwoord van een boek afkomstig van de auteur, maar in dit geval vroeg Marco mij om dit voor hem te doen. Voorwaar een hele eer, maar eigenlijk ten onrechte, want die eer komt immers hem als auteur toe. Eerst maar de verantwoording voor het feit dat het boek geschreven is. De aanleiding voor het boek is een intercollegiale lezing van Marco over het pressieverbod. Deze lezing vond plaats op 4 april 2012. Na de lezing, waarbij op passende wijze gebruik werd gemaakt van beeldmateriaal van verhoren, ontstond bij Marco het plan om een verslag te maken voor hen die zich beroepsmatig onder meer bezig houden met het verhoren van verdachten. In dat verslag wilde hij een verdieping aanbrenge door het aanhalen van literatuur en jurisprudentie over en praktijkvoorbeelden van het pressieverbod.

Dan kom ik al toe aan de verantwoording voor de wijze waarop het boek geschreven is. Het verslag werd steeds uitgebreider en kreeg steeds meer de uiterlijke verschijningsvorm van een boek. Marco ging duidelijk niet over één nacht ijs. Hij legde de nadruk op het nemo tenetur-beginsel, het zwijgrecht, en de instructienorm in art. 29 van het Wetboek van Strafvordering. Regelmatig kreeg ik stukken tekst aangeboden met het verzoek om 'daar eens naar te kijken'. Zo ontstond bijvoorbeeld de gedachte om het boek een theoretisch en een praktisch gedeelte te geven. Ook de leerstukken die van invloed zijn op het verhoor passeren de revue in het boek. Daardoor kreeg ik steeds meer zicht op het ontstaan van een boeiende bloemlezing over het pressieverbod en de wijze waarop daarmee in de praktijk dient te worden omgegaan. Het verslag van weleer heeft een totaal andere betekenis gekregen, namelijk die van een op zichzelf staande, uitgebreide beschouwing van het pressieverbod en alles wat daarbij komt kijken. Voor de dagelijkse praktijk van het verhoren is het boek daarom van veel nut en aan te bevelen.

André Kesteloo

Gebruikte afkortingen

AG	Advocaat Generaal
ASS	Autisme Spectrum Stoornis
AwB	Algemene wet Bestuursrecht
BOB	Bijzondere Opsporingsbevoegdheden
CPT	European Committee for the prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ofwel De Europese Commissie voor de preventie van Foltering en onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing van de Raad van Europa
CEAS	Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken
DV&O	Dienst Vervoer en Ondersteuning
ECLI	European Case Law Identifier, deze code vervangt het LJN. Hiermee heeft elke gerechtelijke uitspraak een uniek Europees registratienummer
ECPTIDT	European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment ofwel Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling
EHRM	Europees Hof voor de rechten van de mens
EVRM	Europees Verdrag voor de rechten van de mens
FTO	Forensisch Technische Ondersteuning
GW	De (Nederlandse) Grondwet
HR	Hoge Raad
IVBPR	Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (ook wel BUPO genoemd)
LEC	Lokaal ernstige criminaliteit
LJN	Landelijk jurisprudentienummer
MIDCRI	Midden criminaliteit
M.nt.	Met noten (meestal bij een arrest van de Hoge Raad)
NbSr	Nieuwsbrief Strafrecht
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NJ	Nederlandse Jurisprudentie (een databank met uitspraken betreffende Nederlandse rechterlijke instanties op het gebied van burgerlijk recht en strafrecht alsook uitspraken van het EHRM en enkele andere instanties)

NJB	Nederlands Juristenblad
NLP	Neuro Linguïstisch Programmeren
OM	Openbaar Ministerie
PGV	Persoonsgericht Verhoor
RAC	Recherche Advies Commissie
RBT	Recherche Bijstandsteam (tegenwoordig TGO)
RvdW	Rechtspraak van de Week
SVS	Standaard Verhoorstrategie
TGO	Team Grootschalig Onderzoek (voorheen RBT)
VVC	Veel voorkomende criminaliteit
WAHV	Wet Administratiefrechtelijke Handhaving
	Verkeersvoorschriften (ook wel de Wet Mulder)
WODC	Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatie Centrum
WVSV	Wetboek van Strafvordering (Sv)
WVSR	Wetboek van Strafrecht (Sr)
ZGV	Zaaksgericht Verhoor
ZwaCri	Zware criminaliteit

Tenzij nadrukkelijk anders vermeld zijn de vernoemde artikelen afkomstig uit het Wetboek van Strafvordering, in dit verslag aangeduid met “Sv”.

Waar in dit verslag in algemene zin wordt gesproken over “Hij” kan vanzelfsprekend ook “Zij” gelezen worden.

Wanneer een woord vergezeld gaat van een * is de betekenis of extra informatie, te vinden in de verklarende woordenlijst.

Inleiding

“Jouw pappie is een moordenaar. Jouw pappie is een moordenaar. Jouw pappie is een moordenaar. Jouw pappie is een moordenaar.” Op plagerige toon doet de verhoorder voor hoe het dochttertje van Henk zal worden gepest op school. Maar Henks dochter hoeft haar school net zo goed niet af te maken want “het enige wat ze kan gaan doen, is hoeren en snoeren om aan geld te komen.” Henk houdt vol. Hij geeft nog steeds geen antwoord op de vragen van de verhoorders. Maar ook zij geven niet op: “letterlijk en figuurlijk naai je je dochter nu.” Henk slikt en sluit zijn ogen. Als Henk zijn ogen weer open doet en de verhoorkamer rond kijkt ziet hij aan de muren foto’s van afgehakte armen, benen, een hoofd en een romp. Er tussenin hangen de foto’s van zijn dochter en zijn vrouw Jannie. “Dat kind gaat naar de klote. Omdat jij die verantwoording niet durft te nemen voor haar.... Henk, ik hoop niet dat er represailles komen voor Jannie en je dochter.” Henk slikt nog eens. “Jouw pappa is een moordenaar. Jouw pappa is een moordenaar. Jouw pappa is een moordenaar. Jouw pappa is een moordenaar.” Hij buigt zijn hoofd en begint te huilen. Hij geeft het op. Een van de verhoorders geeft het laatste zetje: “En jij gaat er gewoon een paar jaar tussenuit, dan kom je weer terug en kan je opnieuw beginnen. Kan je ook met je hasjhandel opnieuw beginnen. Pak ik je geen eens op aan hoor. Op hasj.” Henk breekt en zegt: “Ik heb het gedaan.”

Bovenstaande is samengesteld uit fragmenten uit verhoren met behulp van de Zaanse Verhoormethode¹. De zaken waarin deze wijze van politieel verhoor werd toegepast zorgden voor veel ophef. Het is ook niet zo vreemd, zelfs nu nog hangt er een zweem van geheimzinnigheid rond hetgeen er gebeurde. Veel van de informatie hieromtrent is niet gepubliceerd en ondanks dat hebben velen, zonder het fijne ervan te weten, er een mening over. Wat maakte deze methode nu zo grensoverschrijdend; waarom werd de toepassing ervan verboden? Als je bovenstaande elementen leest zou dat niet moeilijk moeten zijn, zou je denken. De zaak ligt echter genuanceerd. Bijzonder is bijvoorbeeld dat de verhoormethode op zich geen overtreding opleverde van het persverbod of van artikelen 3 en 6 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (respectievelijk het martelverbod en het recht op een eerlijk proces).

---

¹ De fragmenten zijn afkomstig uit een uitzending van Peter R. de Vries op SBS6 getiteld Harry Roo uit 2011.

Hoe kan dat? Waarom oordeelde minister Sorgdrager toch tot een verbod terwijl het hof en de Hoge Raad en zelfs het Europese Hof voor de Rechten van de Mens de methode niet ongeoorloofd achtten? Wél werd op specifieke onderdelen een overtreding van het pressieverbod geconstateerd. Wat verstaat men nu onder ‘pressie’? Wanneer wordt pressie ongeoorloofd en waarop baseren rechters hieromtrent hun mening? Bestaat er verschil tussen de toepassing van pressie bij een eenvoudig strafbaar feit en bijvoorbeeld een moord en zo ja hoe verhoudt zich dit tot bijvoorbeeld gijzelingszaken of terrorisme? In dit verslag tracht ik hierover duidelijkheid te scheppen. Het is ontstaan naar aanleiding van een door mij verzorgde presentatie voor collega’s over dit onderwerp. Een overvloed aan informatie heeft me doen kiezen het in deze vorm aan te bieden. Het is bedoeld voor verhoorders en zij die zich voor dat vakgebied interesseren.

“Artikel 29 Sv verbiedt de toepassing van druk waarbij de bovengrens de toepassing van geweld betreft”. Deze omschrijving laat ruimte voor onduidelijkheid. Om zicht op die onduidelijkheid te krijgen en op wat de wetgever met het artikel voor ogen had (en heeft), ben ik in de geschiedenis gedoken en heb ik gekeken naar de oorsprong van onze wetten en naar dat van artikel 29 Sv in het bijzonder. Wellicht dat zo’n bestudering antwoord kon geven op de vraag waarom er behoefte was aan een dergelijk artikel en of die motivatie nog steeds van toepassing is. Ten einde zicht te krijgen op hoe rechters het pressieverbod interpreteren heb ik mijn focus daarnaast gericht op jurisprudentie.

Het aldus ontstane verslag bestaat uit een theoretisch en praktisch gedeelte: het eerste behandelt de geschiedenis en de strekking van artikel 29 Sv. Dit deel is dan ook meer strafvorderlijk van aard. Het behandelt de visie van juristen, rechtspsychologen en rechters. Het tweede gedeelte bestaat uit casuïstiek. Aan de hand van diverse casussen laat het zien hoe binnen politie en justitie wordt omgegaan met het pressieverbod.

In het eerste hoofdstuk wordt het ontstaan van artikel 29 Sv behandeld en zijn huidige plaats binnen de Nederlandse strafvordering. Ik belicht het artikel in relatie tot het politionele verhoor en het hieruit voortvloeiende proces-verbaal. Het laat zien wat wordt verstaan onder “een verhoor” en wat het doel van het pressieverbod is, hoe het zich verhoudt tot andere wetgeving en rechters het verhoor bezien en het hieruit voortvloeiende bewijs.

In hoofdstuk 2 ga ik dieper in op internationale verdragen die van invloed zijn op onze wetgeving (met betrekking tot het verhoor) en de rechten van de verdachte. Uitgangspunt hierbij is het rechtsbeginsel *nemo tenetur**. Een van de huidige ontwikkelingen binnen het Europese recht is

een verruiming van het consultatierecht van verdachten. Een belangrijk argument hiertoe betreft het toezien op eerbiediging van het pressieverbod. Vandaar dat ik in dit hoofdstuk uitgebreid stil sta bij nationale en internationale ontwikkelingen op het gebied van verhoorbijstand. Verder behandel ik de Europese ontwikkeling van het zwijgrecht.

In hoofdstuk 3 ga ik dieper in op het verhoor zelf en zijn binnen het politieonderzoek. Ik sta uitgebreid stil bij de valkuilen van het verhoor: sturing, het weggeven van daderkennis* en het gebruik van (ongeoorloofde) druk. Ik besteed aandacht aan *zwijgen* en *liegen* van de verdachte, welke rol deze zogenaamde *proceshouding* binnen het verhoor speelt en dit door verhoorders tactisch gebruikt zou kunnen worden. Ik besteed ook aandacht aan welke gevolgen de proceshouding van de verdachte later in het strafproces kan hebben. Het strafvorderlijk gedeelte van dit verslag wordt afgesloten in Hoofdstuk 4 dat globaal het sanctiebeleid behandelt in het geval een overtreding van een rechtsnorm zoals het pressieverbod wordt geconstateerd.

Zoals opgemerkt is het tweede gedeelte van het verslag casuïstisch van aard. Hoofdstuk 5 bevat zaken waarbij de duur of het tijdstip van het verhoor een rol speelde in relatie tot het pressieverbod. Hoofdstuk 6 bestaat uit casussen omtrent misleiding, manipulatie en een suggestieve wijze van verhoor, gevolgd door hoofdstuk 7 waarin specifiek zaken worden behandeld waarin aan de verdachte gedane beloften een rol hebben gespeeld. Hoofdstuk 8 bestaat uit zaken waarin sprake was van geweld of bedreiging daarmee. Dit hoofdstuk bevat onder andere een Duitse zaak waarin sprake was van een specifiek “verhoorprobleem” waar we in Nederland (gelukkig) nog niet mee te maken hebben gehad. Ik sluit het praktische gedeelte van het verslag af in Hoofdstuk 9 waarin de Zaanse Verhoormethode uitgebreid wordt belicht.

Het praktische gedeelte van dit verslag zet oordelen van rechters in verhouding. Waar van belang voor het onderwerp heb ik in specifieke zaken verweren van raadslieden met betrekking tot de gebezigde verhoormethode uiteengezet ten einde hun zienswijze te verduidelijken. Uiteindelijk wordt elke casus afgesloten met het rechterlijk gemotiveerd oordeel. Een woord van waarschuwing is hierbij op zijn plaats. Zo worden niet alle uitspraken gepubliceerd. Hierdoor kan het zijn dat de uitspraak van een lagere (Rechtbank) of hogere instantie (Gerechtshof of Hoge Raad) wordt gemist. In dit verslag worden ook meer recente zaken behandeld. Hierdoor zou het kunnen dat een uitspraak van een lagere rechter in hoger beroep al is of nog zal worden teruggedraaid of aangepast. Waar mogelijk heb ik het totale verloop van de zaak bij

meerdere rechtsinstanties proberen te achterhalen, maar dit is me niet overal gelukt. Een ander punt van aandacht is dat ik mij bij de beschrijving van de bewuste zaken geconcentreerd heb op het verhoor. De rechter kijkt echter bij zijn beoordeling naar de gehele zaak in zijn context. Voor een genuanceerd (waarde-)oordeel zal men dus de gehele zaak moeten kennen. Hierom verwijs ik telkens naar de bronopgave in de voetnoten.

In dit verslag bestudeer ik rechtszaken, grote en minder grote, bekende en minder bekende. Van de zaken die bekend staan als de Puttense Moordzaak I en de Schiedammer Parkmoord zult u echter een uitgebreide bespreking missen. Simpelweg omdat in deze zaken volgens rechters geen sprake was van ongeoorloofde pressie in het verdachtenverhoor. In weerwil van wat sommige deskundigen, schrijvers en televisiemakers mogen beweren. Zo heerst bijvoorbeeld over de Puttense Moordzaak de mening dat sprake was van ongeoorloofde druk. Door Van Koppen, een van de deskundigen bij de herziening van deze zaak (en zeker niet de minst kritische waar het gaat om het politieverhoor) werd echter gesteld dat sprake was van “integere verhoren”.² In de uitspraak van het Hof Leeuwarden hieromtrent wordt met betrekking tot het vermeend gebruik van pressie (jammer genoeg?) geen duidelijke stelling genomen.³ Het bewuste verhoor komt in het vonnis hoe dan ook wel uitgebreid aan bod waardoor we mogen aannemen dat wanneer er sprake zou zijn van het gebruik van ongeoorloofde pressie, de uitspraak hiervan melding zou maken. Ook van de verhoren van Kees Borsboom in de Schiedammer Parkmoord werd in het rapport van Posthumus vastgesteld dat er geen overtreding van het pressieverbod en artikel 6 EVRM had plaatsgevonden.⁴ Met betrekking tot de verhoren van Ina Post kon dat evenmin worden gesteld. Volgens het CEAS* werd bijvoorbeeld gesteld dat er geen “sprake (was) geweest van omstandigheden waardoor ongeoorloofde druk zou kunnen zijn uitgeoefend”.⁵ Waarmee natuurlijk niet is gezegd dat er met de verhoren in deze zaken niets mis was. Van de verdachten in de Puttense Moordzaak, de Schiedammer Parkmoord en in de zaak Ina Post kan bijvoorbeeld wél gezegd worden dat zij behoren tot de categorie *kwetsbare verdachten*. Zo was er bij Ina Post sprake *compliance*. Wat houden deze termen in en had dit wellicht invloed op de bewuste verhoren? Ook hier probeer ik in dit verslag antwoord op te geven.

---

² Requisitoir Van Der Neut 09-04-2002, gepubliceerd op <www.rechtspraak.nl>

³ Hof Leeuwarden 24-04-2002, NS 2002, 182, ECLI:NL:GHLEE:2002:AE1877

⁴ F. Posthumus, Evaluatieonderzoek in de Schiedammer parkmoord, 08/2005

⁵ Commissie Evaluatie Afgesloten Strafzaken inzake Ina Post, CEAS 2006/0018, Amsterdam, 02-2008.

Elementen uit de genoemde zaken zullen daarom ondanks een niet gebleken overtreding van het pressieverbod toch terugkomen omdat zij voor het verhoor wel degelijk van belang zijn. In veel van de behandelde strafzaken die in dit verslag aan bod komen werd door raadslieden verweer gevoerd op overtreding van het pressieverbod of werd door de rechter ambtshalve onderzoek gedaan. Door deze oordelen naast elkaar te zetten tracht ik zicht te krijgen op het grote grijze gebied tussen wat wel en wat niet is toegestaan. Uiteindelijk is het mijn doel om op een voor eenieder begrijpelijke wijze uit te leggen wat het pressieverbod behelst.

Gedurende het schrijven van dit document werd binnen de lidstaten van het Europees Parlement overeenstemming bereikt over een uitbreiding van het recht op bijstand vanaf het eerste politieverhoor waarmee raadslieden tijdens politieverhoren een actieve(re) rol zullen gaan vervullen. Hiermee komen verhoorders naar verwachting tegenover een veelal onwillige verdachte die wordt bijgestaan door een universitair geschoolde jurist. Het Europese akkoord voorziet in een werkzame richtlijn die uiterlijk in 2015 in werking zou moeten treden waarmee het verwijderen van raadslieden die het verhoor verstoren beperkt zal worden. In het laatste hoofdstuk van dit verslag zal ik daarvoor een mogelijk werkzame oplossing aandragen.

Zoals gezegd, veel grote en minder grote zaken komen aan de orde. De kans bestaat, ondanks dat de besproken casussen geanonimiseerd zijn, dat collega's zichzelf of anderen herkennen. Het is niet mijn bedoeling geweest om mensen aan de schandpaal te nagelen of te kwetsen. Mijn primaire bedoeling met dit verslag is van elkaar te leren met als hoger doel de professionalisering van het vakgebied verhoor.

Bij mijn studie heb ik geput uit diverse (zowel fysieke als digitale) literatuur en open en halfopen bronnen. Google en vooral Google Scholar waren voor mij van onschatbare waarde. Verder heb ik veel gebruik gemaakt van de juridische zoekmachines van liigl.nl en rechtspraak.nl. Verder heb ik ook veel gehad aan de sites van zakboekenpolitie.com (alook de fysieke versies van de zakboeken), NJBlog.nl, juridischdagblad.nl, juribus.eu, bijzonderstrafrecht.nl en how2ask.nl. Vooral de laatste is voor verhoorprofessionals een aanrader. Deze wijze van onderzoek maakt echter dat mogelijk hier of daar geen credit is gegeven aan de auteur van gebruikt materiaal waar hij die wel verdient. Ik verzoek dan ook iedereen die meent rechthebbende te zijn dit mij te melden.

Ik heb dit onderzoeksverslag opgedragen aan mijn ouders wiens dood toevalligerwijs start en einde van het manuscript markeren. Mijn verdriet heb ik kunnen ombuigen in het vervullen van mijn persoonlijke ambitie. Door het schrijven behield ik in deze voor mij moeilijke tijd structuur in mijn denken en doen. Bij leven was hun steun altijd onvoorwaardelijk en beide weten of wisten dat ik hun daarvoor dankbaar ben. Dank ben ik ook verschuldigd aan mijn vrouw Daniëlle en mijn kinderen Janiek en Anneke. Jullie hebben het meeste last gehad wanneer ik te pas en onpas tijd claimde om te schrijven, omdat ik opeens inspiratie had en daardoor mijn verantwoordelijkheid thuis niet nam of simpelweg mijn verdriet van me af wilde schrijven en jullie verwaarloosde. Daaraan komt in ieder geval nu een eind. “Marco, het eten is klaar”, “Heel even nog, ik moet nog een klein stukje”. Veel profijt heb ik gehad van de discussies die ik over de inhoud of vormgeving had met Mark Klessner, ook bij hem leeft de liefde voor dit onderdeel van het researchvak. In onze bijna twintig jaar durende vriendschap nam hij nooit een blad voor zijn mond. Mijn dank daarvoor Mark. We moeten maar snel weer eens naar ons clubhuis gaan. Voor de illustratie ben ik dank verschuldigd aan Conny van Oevelen en Jose Scheepens (die een eerste versie maakte). Ongelooflijk wat jullie met pennen en potloden kunnen, was ik maar half zo creatief als jullie. Niet in de laatste plaats ben ik dank verschuldigd aan mr. dr. A.N. Kesteloo die me met zijn kennis, raad en daad terzijde stond. Ik zorgde voor de vragen en hij voor de antwoorden. Gelukkig kan ik goed luisteren en hij goed praten.

Marco de Kluis
Goirle, november 2013

Deel A - Theorie

Hoofdstuk 1

Artikel 29 Wetboek van Strafvordering

1.1. Inleiding

Artikel 29 Sv zou in zijn historische context gezien kunnen worden als een uitvloeisel van de periode in de Europese geschiedenis die we kennen als *de Verlichting* en die op zijn beurt uitmondde in de verklaring van de Rechten van de Mens en de burger¹. In deze verklaring uit 1789 vinden we drie bijzondere artikelen:

7. Niemand kan beschuldigd, aangehouden of gevangen worden dan in bij de wet bepaalde gevallen en in de vormen, die zij heeft voorgeschreven. Ieder die daden naar willekeur nastreeft, bevordert, pleegt of laat plegen, moet gestraft worden; maar iedere burger die door een wet wordt opgeroepen of gevangen, moet ogenblikkelijk gehoorzamen; door weerstand te bieden maakt men zich schuldig.
8. De wet kan slechts strikte en weliswaar noodzakelijke straffen opleggen, en niemand kan gestraft worden dan door een wet die is vastgesteld en uitgevaardigd voorafgaand aan het delict en op wettige wijze toegepast.
9. Ieder mens wordt als onschuldig beschouwd tot wanneer hij schuldig wordt verklaard; daarom moet, indien zijn aanhouding onvermijdelijk is, ieder gebruik van geweld dat niet dient om de verdachte gevangen te nemen, van rechtswege streng onderdrukt worden.

We zien hier een aantal (juridische) normen die nu nog steeds, hoewel in een andere vorm, van belang zijn. De verklaring van de rechten van de

---

¹ Went, Bewijs in het licht van nemo tenetur, 2007, pag.3, te vinden via <www.florianawent.com>

mens en van de burger diende als voorbeeld voor latere soortgelijke verklaringen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Doelstelling van deze principes was de persoonlijke vrijheid van mensen te beschermen tegen willekeur van overheidzijde.

1.2. Het ontstaan van het pressieverbod²

Bestanddelen uit de huidige verklaring van de Rechten van de mens en de burger zien we al in 1798 terug in de Nederlandse Grondwet (dat toen nog de “Grondwet van de Bataafse Republiek van 1798” was getiteld). Zo zien we bijvoorbeeld het gelijkheidsbeginsel (ook wel bekend als het discriminatieverbod) terug in artikel 2 van deze wet. Artikel 8 uit deze wet luidde:

“Teder ingezeten moet binnen driemaal vier en twintig uren, na dat hy aan den Rechter is overgegeven, verhoord, en aan hem opgave gedaan worden van de reden zynner gevangenneming. (...) Indien de verhooren en opgave van de redenen der gevangenneming, binnen den bovengemelden tyd, niet geschiedende, wordt de Gevangene dadelyk ontslagen”.

In 1798 werd ook in onze Grondwet opgenomen: *“De pijnbank wordt afgeschaft door de gantsche Republiek”*. Hetgeen zich in 1801 ontwikkelde tot *“By de bewaring en behandeling van Gevangenen wordt alle nuttelooze strengheid verboden; alle middelen van geweld, om dezelve tot bekenenis te brengen, zyn afgeschaft.”* In 1983 werd dit artikel vervolgens omgevormd tot het gebod tot onaantastbaarheid van het lichaam, opgenomen in artikel 11 GW. De verklaring van de rechten van de mens en de burger werd in de Franse Grondwet van 1791 opgenomen en in het Franse Wetboek van Strafvordering (de *Code d’Instruction Criminelle*) die in 1838 als voorbeeld diende voor het eerste Nederlandse Wetboek van Strafvordering. Het Wetboek van Strafvordering bleek zelfs op sommige punten een letterlijke vertaling.³ De voorfase van het strafproces kenmerkte zich in

---

² Deze paragraaf is een bewerking van hoofdstuk 2 uit: Van der Meij, De driehoeksverhouding in het strafrechtelijk vooronderzoek: een onverminderde zoektocht naar evenwicht in de rolverdeling tussen de rechter-commissaris, de officier van justitie en de verdediging, Kluwer Deventer, 2010 en: Voorduyn, Geschiedenis en beginselen der Nederlandsche Wetboeken volgens de beraadslagingen deswege gehouden bij de Tweede Kamer der Staten Generaal, zesde deel Wetboek van Strafvordering I, Utrecht: Robert Natan 1839, pag. 465 - 469, te vinden via <http://books.google.nl/>

³ Minkenhof en Reijntjes, De Nederlandse Strafvordering, 11e druk 2009, pag.9. Kluwer BV

die tijd door een *inquisitoir** karakter.⁴ Dit inquisitoire karakter bracht met zich dat het onderzoek zich grotendeels in het geheim afspeelde. Dat onderzoek was primair gericht op “de waarheid” en alles was erop ingericht om die boven tafel te krijgen. In de wet werd toen nog nauwelijks rekening gehouden met zoiets als rechtsbescherming en individuele belangen van de verdachte.

De verdediging (de raadsman en zijn cliënt/verdachte) had in het voorbereidend onderzoek vanaf 1838 nauwelijks een rol van betekenis. De rechter-commissaris en de officier van justitie dienden het belang van de waarheidsvinding en waren leidend in het onderzoek. Van hen werd simpelweg verwacht dat zij op een eerlijke en betrouwbare manier met de verdachte konden omgaan waardoor wettelijke regulering niet nodig was. Tijdens het voorbereidend onderzoek had de verdachte geen recht op rechtsbijstand. Door in deze fase een raadsman tot de verdachte toe te laten zou dat de zoektocht van de rechter-commissaris en de officier van justitie naar de waarheid alleen maar kunnen frustreren. De verdachte kon in het voorbereidend onderzoek niets anders dan de onderzoekshandelingen ondergaan en afwachten wat dat opleverde. Alle processtukken waren voor de verdachte geheim. Tijdens het onderzoek ter terechtzitting had de verdachte een iets betere procespositie omdat hij zich in deze fase wel kon laten bijstaan door een raadsman. Toch zag men ook wel de noodzaak om de verdachte te beschermen tegen willekeur en onterechte inbreuken op persoonlijke rechten. Hoofdstuk 19 van het toenmalige Wetboek van Strafvordering was getiteld: “*Van de middelen om de persoonlijke vrijheid te verzekeren tegen onwettige gevangenhouding of andere willekeurige handelingen*”. Ook was in het commentaar bij dit eerste Wetboek van Strafvordering te lezen dat het de bedoeling van Strafvordering was om “*de persoonlijke vrijheid te beschermen tegen willekeur, overijling en onkunde, welke in het vervolgen der misdrijven zoude kunnen plaats hebben*”.

Dit vroege Wetboek van Strafvordering bevatte met betrekking tot het verhoor twee bijzondere artikelen, namelijk een plicht tot antwoorden en een expliciet verbod op strikvragen:

“Geene strikvragen zullen in den geheelen loop van eenig proces van eenige beklagden, beschuldigen, of getuigen mogen worden gedaan.”

---

⁴ Binnen de rechtspraak wordt onderscheid gemaakt tussen een *accusatoire* en *inquisitoire* procesgang.

In de memorie van toelichting werd uitgelegd wat er (mede) onder verstaan diende te worden, namelijk

“vragen in welke eene daadzak, door den beklaagde, beschuldigde, of getuige niet beleden of opgegeven, als waarheid wordt aangenomen of voorondersteld.”

Nadrukelijk werd in dit verband gewezen op toenmalig artikel 15 dat bepaalde dat niet alleen rechters-commissarissen hierop bedacht moesten zijn. Ook was het nodig dat het hof “*op zoodanige vragen en antwoorden geen acht (mocht) slaan*”. In het commentaar bij het verbod op strikvragen vreesde men echter dat “*de sluwe en doortrapte boosdoener zich vaak bij zijne ondervraging achter dit artikel (zou) verschuilen en (de) verboden vragen (zou) trachten uit te breiden, en het onderzoek der zaken aanhoudend (zou) belemmeren en bemoeijelijken*”.

Jeronimo de Bosch Kemper⁵ gaf een uitgebreide bespreking van het verbod op strikvragen en merkte onder andere op dat één van de pijlers van dit artikel erin bestond dat “*elke bekentenis, elke verklaring, om van kracht te zijn, vrijwillig (moest) zijn afgelegd*”. Onder strikvragen werd verstaan: “*alle zoodanige vragen waardoor de getuige of beklaagde verleid kan worden een antwoord te geven, hetwelk niet met zijnen wil overeenstemt, hetzij de strik daarin besta, dat de ware zin der vraag listig is bedekt, door de schijnbare nietsbeduidendheid, waarmede (...) men in de vraag eene omstandigheid als bewezen aanneme, welke zulks nog niet is*”, en verder: “*onder het verbod, om strikvragen te doen, is mede begrepen: het aanwenden van listen en kunstnarigen, waarin daadzaken als bestaande worden voorgedragen, welke in werkelijkheid niet bestaan; het schrik aanjagen door nagebootste verschijnselen; het wekken uit den slaap en het dan onverwachts verhooren, ten einde in de bedwelmeling iets zoude gezegd worden, waartoe men geen wil had, enz.*” De Bosch Kemper vond verder gesuggereerde vragen (door hem omschreven als “*vragen die het antwoord aan de hand geven*”) *even nadeelig als strikvragen.*”

In de middeleeuwen was het gebruik van de pijnbank nog een normale gang van zaken en sinds die tijd was er voor de verdachte een *antwoordplicht*. Maar aan het eind van de 18e eeuw was ook al duidelijk dat een verklaring die onder druk van marteling werd afgelegd “niet per se” betrouwbaar was. Men vroeg zich dan ook af wat dan de waarde was van een onder deze omstandigheden afgelegde verklaring. Bovendien vond men, wellicht door de veranderende tijden waarin meer aandacht kwam

---

⁵ 23 maart 1808 - 20 oktober 1876 (o.a. Nederlands rechtsgeleerde, Het Wetboek van Strafvordering 1838 - 1840, deel 2 van 3, te vinden via <<http://books.google.nl/>>

voor een menselijker strafproces, het gebruik van een pijnbank onmenselijk. Die pijnbank werd in 1789 afgeschaft maar de antwoordplicht bleef evenwel op grond van artikel 185 van het Wetboek van Strafvordering zelfs na 1838 nog gehandhaafd. Een manier om die plicht af te dwingen was er echter niet. De antwoordplicht werd in 1886, tegelijk met de invoering van het eerste Nederlandse Wetboek van Strafrecht, afgeschaft. De invoering van dit Wetboek van Strafrecht leidde tot een hervorming van het Wetboek van Strafvordering die in werking trad op 1 januari 1926. Een belangrijk gedeelte van de veranderingen hierin betrof de rol van de verdachte in het vooronderzoek.

1.3. Het pressieverbod in artikel 29 Sv

Behalve het pressieverbod in artikel 29 werd in 1926 ook artikel 50 in het Wetboek van Strafvordering geïntroduceerd. Dit artikel bepaalde dat tijdens de inverzekeringstelling de verdachte recht had op vrij, zowel mondeling als schriftelijk, verkeer met zijn raadsman. Ook werd vanaf dat moment het recht toegekend op inzage in processtukken en het spreekrecht van een verdachte voorafgaand aan ingrijpende rechterlijke beslissingen. In het algemeen kan worden gezegd dat in het nieuwe wetboek de rechten van de verdediging aanzienlijk werden uitgebreid.⁶

Artikel 29 Sv bepaalt dat verhorende opsporingsambtenaren zich dienen te onthouden van alles wat een niet in vrijheid afgelegde verklaring oplevert. Verder is de verdachte volgens dit artikel niet verplicht antwoord te geven op vragen die hem worden gesteld. Het wordt ook wel *cautie* genoemd hetgeen is afgeleid van het Engelse “*caution*” wat staat voor ‘voorzichtigheid’ of ‘behoedzaamheid’. De verdachte wordt aangespoord op te letten. Deze aansporing dient vóór het verhoor te worden medegedeeld en de mededeling dient in het proces-verbaal van verhoor te worden opgenomen. In de memorie van toelichting⁷ uit 1926 werd de betekenis van het pressieverbod uitgelegd:

“Elke beïnvloeding, elke pressie van dien aard dat zij een verdachte buiten staat stelt zich behoorlijk rekenschap te geven van de inhoud

---

⁶ Zie onder andere Groenhuijsen, De rol van de mensen- en burgerrechten in de herziening van het wetboek van strafvordering van 1926, *Delikt en Delinkwent*, 1989, vol. 19, nr. 6, pag. 505-523.

⁷ Blom, Vormen verzuimd tijdens het politieverhoor, *Vossius-pers UvA*, 2011 (onder verwijzing naar MvT op het ontwerp van wet tot vaststelling van het Wetboek van Strafvordering, zitting 1913-1914, 286, pag. 41)

zijner verklaringen, elk te lang voortzetten van het verhoor, alle vragen welke de strekking hebben antwoorden te doen geven die niet de vrije uitdrukking zijn van de gedachten van hem tot wie de vraag is gericht.”

Het artikel bevat dus een *verbod* in plaats van een *gebod*. Het verbiedt druk maar stelt niet wat dat inhoudt en wat dan wél geoorloofd is. Hierdoor scheidt het een grijs gebied waardoor het aan de verhoorders wordt gelaten welke technieken zij gebruiken. Het pressieverbod was (wellicht daardoor) van meet af aan omstreden. Zo werd bijvoorbeeld door tegenstanders ten tijde van de invoering geopperd bij het artikel een waarschuwing op te nemen dat niet-antwoorden zou leiden tot een ernstig vermoeden in het nadeel van de verdachte.⁸

Naar aanleiding van de uitkomst van een moordonderzoek in 1923 in Giessen-Nieuwkerk, waarbij bleek dat twee personen ten onrechte langdurig gedetineerd waren doordat een getuige door de politie onder druk was gezet, kwam de toenmalige Minister van Justitie Donner⁹ met een circulaire waarin verduidelijkt werd hoe politie- en justitieambtenaren artikel 29 Sv dienden te zien:

“Vooreerst dan wil ik er op wijzen, dat ook de politie-ambtenaren zich stijt hebben te houden aan het voorschrift van artikel 29 Wetboek van Strafvordering, dat gebiedt om bij de verhooren van den verdachte - en voor de verhooren van getuigen geldt uiteraard hetzelfde (men vergelijk de artikelen 173 en 274 van het Wetboek van Strafvordering) - zich te onthouden van alles wat de strekking heeft een verklaring te verkrijgen, waarvan niet gezegd kan worden, dat zij in vrijheid is afgelegd. Dit voorschrift wil niet alleen grovere vormen van physieken of moreelen dwang verbieden, doch keert zich in het algemeen tegen onedele middelen dus niet alleen bijv. geweld of bedreiging daarmede, doch in het algemeen alles, waardoor men voor den verhoorden persoon kunstmatig belang scheidt bij of hem opwekt tot een verklaring in den door den ondervrager gewenschten zin, bijv. door giften of beloften, of hem zoodanige verklaring opdringt, bijv. door hem die te suggereren. Miskening van dit voorschrift doet niet alleen gevaar rijzen voor het verkrijgen van onware verklaringen, maar schaadt ten slotte in hoge

---

⁸ Groenhuijsen, De rol van de mensen- en burgerrechten in de herziening van het wetboek van strafvordering van 1926, par. 3.1.a., Delikt en Delinkwent, 1989, vol. 19, nr. 6, pag. 505-523

⁹ Onbekende auteur, De goede naam der justitie in het geding - Afkeuring van pressie en geheime dossiers, artikel in Voorwaarts - Sociaal-Democratisch Dagblad, 30-12-1929, en: circulaire J. Donner, Minister van Justitie van 20 december 1929, 2e Afd. A nr. 932

mate het aanzien van de politie en het vertrouwen, dat het publiek in de politie moet kunnen stellen.(...) Voortdurend toezicht en het zich vergewissen, dat niet in strijd met het voorestaande is gehandeld, is plicht zowel voor de hogere politie-autoriteiten als voor de justitiële ambtenaren, die op de gegevens der politie moeten voortwerken. Men geve zich telkens rekenschap, of voor argwaan aanleiding is, en handele c.q. dienovereenkomstig.”

Artikel 29 Sv was niet alleen bij de invoering in 1926 al omstreden, ook daarna was dit nog het geval. Zo werd in 1937 het pressieverbod gehandhaafd maar de cautie afgeschaft. Men vond dat de verdachte een morele verplichting had zijn medewerking te verlenen aan de waarheidsvinding¹⁰. In de memorie van toelichting door minister van Justitie Van Schaik¹¹ werd de intentie van het artikel nogmaals verduidelijkt:

Deze bepaling richt zich tegen alle minder oirbare wijzen van ondervraging en onderzoek, tegen iedere pressie op den verdachte, welke ten gevolge zou kunnen hebben, dat hij niet slechts de waarheid zou verklaren, doch meer zou verklaren, dan met de waarheid overeenkomt.

In de memorie eechoot de discussie omtrent de cautiemededeling na. Een van de voornaamste bezwaren was de onduidelijkheid die door de (cautie-)mededeling zou ontstaan bij verdachten:

De mededeeling werkt in sommige gevallen verwarrend, en wel in het nadeel van de beschuldigten. Zij wordt gemakkelijk opgevat als een uitnodiging om te zwijgen. Daardoor wordt het gevaar geschapen, dat de verdachten over het hoofd zien, dat ook zwijgen nadeelig kan zijn. Niet slechts, omdat het op zich zelf voor wie verhoort mede een aanwijzing kan vormen van schuld, doch ook omdat een eenvoudige opheldering bestaande vermoedens op slag kan doen verdwijnen.

Die verwarring bestond niet alleen bij verdachten:

De genoemde bezwaren brengen op hun beurt sommige overheidsorganen er toe in de practijk de mededeeling van artikel 29 in zeer verzachten vorm te doen, soms zelfs er bijna over heen te spreken, een enkele maal,

---

¹⁰ Veen, van, Omgaan met verdachten en getuigen in het strafproces; nemo tenetur en cautie, Rijksuniversiteit Groningen 1998

¹¹ Mvt wijziging van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering, Handelingen der Staten Generaal, bijlagen, 1935-1936

indien althans op de processen-verbaal mag worden afgegaan, haar geheel achterwege te laten. Het eene is uiteraard al even onjuist als het andere: in al deze gevallen wordt het bestaande duidelijke wetsvoorschrift niet nageleefd, terwijl toch eerbied voor de wet in de eerste plaats van de organen van justitie en politie mag worden verwacht.

Ook tijdens de behandeling in de Tweede Kamer¹² stonden voor- en tegenstanders van de afschaffing van de cautiemededeling fel tegenover elkaar. Zo spraken tegenstanders van een stap terug in de ontwikkeling. Zij zagen het nieuwe Wetboek als een *hervormingsbeweging* die onder invloed van *grote humanitaire ideeën*, een einde had gemaakt aan het inquisitoire strafproces en *aan den verdachte een aantal welomschreven en weldoordachte rechten en bevoegdheden* had toegekend. De toon van de voorstanders zette het algemeen belang van de gemeenschap tegenover dat van het individu en achtte de verdachte moreel verplicht tot antwoorden:

De opsporings en de rechterlijke ambtenaren hebben tot taak, tot plicht, onderzoek te doen naar de strafbare feiten en naar den dader daarvan. Dat onderzoek is gericht op het verkrijgen van inlichtingen, welke kunnen strekken om achter de waarheid te komen. Het allereerste begin van dit onderzoek, voor zoover daarbij de verdachte als bron van inlichtingen wordt betrokken, is volgens onze huidige wet de met zooveel woorden tot hem gerichte mededeeling, dat hij niet tot antwoorden verplicht is. Een zoodanige mededeeling heeft precies de tegenovergestelde strekking van het doel van het onderzoek. Terwijl de onderzoekende ambtenaar moet probeeren gegevens ook van hem te krijgen, beteekent de eerste opmerking, welke deze ambtenaar maakt, dat de verdachte een wapen in handen krijgt, om het doel, het verkrijgen van de wetenschap van de feiten en de beweegredenen, te verijdelen.

Voor het laatst werd artikel 29 Sv in 1974 gewijzigd.¹³ Tijdens de behandeling van deze wet ontstond in de Tweede Kamer een discussie of de politie in afwachting van de komst van de raadsman van de verdachte kon beginnen met het verhoor. Uiteindelijk werd een compromis gesloten waarbij wél begonnen mocht worden met het verhoor maar dat de voorafgaande cautie (weer) verplicht werd.¹⁴ Daarmee kwam de cautieplicht weer terug (in lid 2 van het artikel) en toegevoegd werd de verplichting hiervan melding te maken in het op te

---

¹² Handelingen der Staten Generaal, 1936 – 1937 II, 59ste vergadering 10 maart 1937

¹³ Kamerstuk Eerste Kamer 1972-1973 kamerstuknummer 9994 ondernummer 88

¹⁴ Schipper, rede bij de jaarvergadering van de Nederlandse Juristen Vereniging op 14 juni 2002, Over het fenomeen van de zwijgende verdachte, NJB 2002/27

maken proces-verbaal van verhoor (lid 3). Artikel 29 Sv bleef ook hierna voor discussie zorgen. In 2002 overwoog Minister van Economische Zaken Heinsbroek een initiatiefvoorstel in te dienen, onder aanvoering van kamerlid Schonewille, om het zwijgrecht van de verdachte af te schaffen. Er werd op maatschappelijke onrust ingespeeld die ontstond omdat Volkert van der Graaf, toen nog verdachte, volhardde in zijn zwijgen. De moord op Pim Fortuyn bracht veel onrust te weeg en men vond dat in zo'n geval de verdachte moreel gezien verplicht was openheid van zaken te geven. Schonewille vond het zwijgrecht niet meer van deze tijd, het belemmerde volgens hem de rechtsgang.¹⁵ Gelijktijdig werd vanuit de rechterlijke macht eenzelfde discussie gevoerd, hoewel met andere argumenten. Zo vond Mr. N.A.M. Schipper¹⁶ (toenmalig president van het Hof te Amsterdam) in 2002:

“Ik meen dat handhaving van deze plicht zeker ter terechtzitting van de strafrechter blijkt geeft van onvoldoende respect jegens de slachtoffers en hun eventuele nabestaanden en kan leiden tot onbegrip en vervreemding bij de burgers. Voorts lijkt het gegeven dat gebruikmaking van het zwijgrecht onder bepaalde omstandigheden in het nadeel van de verdachte kan zijn zowel wat de bewijslevering als de straftoemeting betreft, een argument op te leveren om tot schrapping van de desbetreffende wettelijke bepaling over te gaan.”

1.4. De juridische waarde van de verklaring van de verdachte

1.4.1. Inleiding

Als er iemand iets zou *kunnen* vertellen over het gepleegde strafbare feit en zijn vermeende betrokkenheid daarbij dan is dat logischerwijs de verdachte. Uiteindelijk is hij er of wél, of niet bij betrokken. Daarom ook is het verhoor van de verdachte een belangrijk onderdeel van een rechercheonderzoek. Dat verhoor kan dienen om nieuwe informatie te verkrijgen maar ook om reeds aanwezige informatie die voorkomt uit het onderzoek te toetsen. Dat worden zaaksinhoudelijke onderwerpen genoemd. Voor de vervolging zijn echter ook de persoonlijke

---

¹⁵ Zie “LPF wil zwijgrecht afschaffen” in de archiefsectie van <nos.nl>. Men wilde zelfs bij Van der Graaf, die op dat moment in hongerstaking zat, dwangvoeding toe passen. Zie voor dit laatste punt “LPF-artsen voor dwangvoeding Van der G.” en “Donner sluit dwangvoeding Van der G. niet uit”, eveneens te vinden in de archiefsectie van <nos.nl>

¹⁶ Schipper, rede bij de jaarvergadering van de Nederlandse Juristen Vereniging op 14 juni 2002, Over het fenomeen van de zwijgende verdachte, NJB 2002/27

omstandigheden van de verdachte van belang (denk hierbij aan een eventueel op te leggen straf of boete). Een op te leggen gevangenisstraf of geldboete moet namelijk in verhouding staan met werk of inkomen van de verdachte.

1.4.2. *De plaats van de verklaring van de verdachte binnen ons rechtsstelsel*

Artikel 341 Sv beschrijft wat dient te worden verstaan onder de verklaring van de verdachte. Het artikel bepaalt dat :

- sprake moet zijn van een verdachte;
- de verklaring een opgave behelst van feiten en omstandigheden die hem bekend moet zijn uit eigen wetenschap;¹⁷
- indien zo'n opgave *niet* ter terechtzitting is gedaan deze moet blijken uit een ander bewijsmiddel (bijvoorbeeld een proces-verbaal);
- de betreffende opgave alleen ter eigen aanzien kan gelden (dus van degene die ze uitspreekt);
- deze opgave alleen aan het bewijs kan bijdragen indien het daarnaast ook uit een ander bewijsmiddel blijkt.

De verklaring van de verdachte die hij bij de politie aflegt wordt gezien als een schriftelijk bescheid. Dit is in artikel 339 Sv als wettig bewijsmiddel genoemd. Het meest directe bewijs, voor wat betreft de verklaring, is degene die door de verdachte ter terechtzitting, ten overstaan van de rechter wordt afgelegd. Het verschil tussen sub 1 (de eigen waarneming) en sub 2 (de verklaring van de verdachte) van het eerste lid van 339 is dat de rechter in sub 1 de opgave zelf waarneemt en in sub 2 de rechter het proces-verbaal met daarin de opgave leest. Op deze manier kan een verklaring die bij de politie is afgelegd maar ter terechtzitting is ingetrokken tóch aan het bewijs bijdragen. Hetzelfde geldt bij een ontkenning ter terechtzitting, een beroep op het zwijgrecht of het geval waarin de verdachte niet op komt dagen¹⁸. Omdat in artikel 341 Sv wordt gesproken over “*de verklaring van de verdachte*” en niet over een be- of ontkenkende verklaring of een leugenachtige verklaring, kunnen alle vormen van verklaringen aan het bewijs bijdragen.

---

¹⁷ Door het uitspreken van de opgave ter terechtzitting wordt het een bewijsmiddel in de zin van artikel 339 lid 1 sub 2 Sv.

¹⁸ Verstek laat gaan